

Mgr. Haniczko Anna

Nyelvjárási jelenségek a tornaljai alapiskolások nyelvhasználatában

„Nagyon súlyosan vét az a pedagógus emberileg, aki a nyelvjárási beszédet helytelen, rossz vagy parasztos, műveletlen jelzők egyikével bélyegzi meg.”

(Kálmán Béla)

Társadalmunk művelt emberének egyik jellemzője a fejlett nyelvkultúra, amely alapfeltétele a nyelv helyes használatának. Ezekre az alapokra épít a későbbiekben az iskola.

A helyesírás tanításával kapcsolatban fontos tudatosítanunk, hogy az elsajátítandó ismeretanyag nem önálló része az anyanyelvi képzésnek, hanem a nyelvtannal párhuzamosan kell tanítani. Hiába tudja ugyanis a tanuló elmondani a különböző helyesírási szabályokat, ha a szavak írását nem tudja megindokolni.

A helyesírási készség kialakítása az alapiskola első osztályában kezdődik, bár ekkor még konkrét helyesírás-tanításról nem beszélhetünk. Ebben a korban a helyesírás tanítása még összefonódik az olvasás tanításával. Ha a tanár megfelelően jár el az olvasás tanítása során, s a gyermek megtanulja a beszédet mondatokra, szavakra, szótagokra, hangokra tagolni, nem lesz gondja a helyesírási követelményekkel sem (Pinke 2004: 15).

A nyelvjárási jelenségekkel kapcsolatos helyesírási gondok és hibák jól ismertek a szakirodalomból. A két-nyelvű környezet csak fokozza például azokat a tendenciákat, amelyek gyengítik a rövid-hosszú szembenállást a hangrendszerben. Ilyen körülmények között nehezebben valósítható meg a magyar helyesírásnak a kiejtésre épülő alapelve (Péntek 2002: 260).

Kutatásom során arra kerestem a választ, milyen mértékben fordulnak elő az általam vizsgált diákok írásbeli nyelvhasználatában a nyelvjárási jelenségek. A 2010/2011-ben végzett kutatásom eredményei arra sarkalltak, hogy az elkezdett vizsgálatot az alapiskola felsőbb évfolyamaira is kiterjeszsem. Adatközlőimet a tornaljai Ka-

zinczy Ferenc Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola ötödik, hatodik és kilencedik osztályos tanulói alkották. Az ötödik osztályos tanulóakra azért esett a választásom, mert Kiss Jenő megfogalmazása szerint: „10 éves korra már kialakul az implicit norma, illetőleg mert a különböző nyelvváltozatok megkülönböztetésének és megítélésének a tudata nagyjából a 10. életévvel kezdődően fejlődik ki s kezd megszilárdulni, s ez egybeesik az érték- és élőítélet-struktúrák kialakulásával” (Kiss 1999: 373–381). A hatodik osztályosok vizsgálatának az volt a célja, hogy a 2010/2011-es tanévben általam vizsgált ötödikesek helyesírási fejlődéséről vagy éppen stagnálásáról kapjak képet. A kilencedik osztályos tanulókat pedig azért választottam, mert – ahogy azt Pletl Rita is megfogalmazta – az alapvető közműveltség színvonalát az általános iskolai képzés alakítja ki, ezért az írásbeli közléskultúra szintjét is érdemes a képzés záró pontján mérni (Pletl 2010: 105). Adatgyűjtésem során a diákok tollbamondás- és fogalmazásfüzeteiből dolgoztam, valamint a tanulók között szétosztottam egy nyelvtani gyakorlatokból összeállított feladatlapot.

A vizsgálatot egy hipotézis megfogalmazásával indítottam, mely szerint feltételeztem, hogy az általam vizsgált ötödik, hatodik és kilencedik osztályos tanulók helyesírása nyelvjárási meghatározottságú. Hipotézisem minden esetben beigazolódtott, az eredmények egyértelműek arról tanúsítottak, hogy a vizsgált tanulók helyesírása nagymértékben nyelvjárási meghatározottságú. Megfigyeléseim pedig azt igazolják, hogy a tanulók helyesírását környezetük beszélt nyelve határozza meg leginkább. A vizs-

gálat során számos figyelemre méltó eredmény látott napvilágot. Az egyik leggyakoribb hibatípusként a hosszú mássalhangzó használata köznyelvi rövid mássalhangzó helyett, illetve ennek a hibatípusnak az ellentétje, rövid mássalhangzó használata köznyelvi hosszú mássalhangzó helyett fordult elő. Szintén gyakori hibatípusként fordultak elő a köznyelvi és nyelvjárási kiejtésfüggő helyesírási hibák. Ide soroljuk azokat a kifejezéseket, melyeket a köznyelvből és a nyelvjárási formában is egyformán ejtünk. Az összhibák számát a következő hibatípusok is növelték: az *-l* fonéma kiesése, *-ba/-be* ragok használata *-ban/-ben* ragok helyett, s a szótagzáró *-z* fonéma kiesése.

Kutatásommal szerettem volna felhívni a figyelmet néhány fontos jelenségre. Az egyik ilyen a dialektológiai kutatások fontossága és eredményeinek felhasználása az anyanyelvi oktatásban. Továbbá szerettem volna felhívni a figyelmet arra, milyen nagy szerepe van a nyelvjárási ápolásban az oktatási intézményeknek. Az iskola az oktatási-nevelési folyamat színtere. A tanulók többsége az iskolában tanul meg írni, olvasni, s az írás-tanítás folyamatának elengedhetetlen része a helyesírás tanítása. A helyesírás tanításában csak úgy tudunk megfelelő eredményeket elérni, ha tekintettel vagyunk a tanulók nyelvhasználatának regionális sajátosságaira, tehát a tanulók nyelvjárásiára. Ezért tartom rendkívül fontosnak a kontrasztív szemléletű anyanyelvi nevelést, s a kutatásom során elért eredmények is ennek szükségességét igazolják. Úgy vélem, a vizsgált hibák figyelembevételével a helyesírási hibák száma bizonyosan csökkenthető lenne.

Felhasznált irodalom:

HANICZKO Anna: *Nyelvjárási jelenségek a tornaljai alapiskolások nyelvhasználatában* (szakdolgozat). Nyitra, 2013.

KISS Jenő: *Az anyanyelvoktatás, a nyelvjárási és a nyelvjárási háttérű iskolák*. In: Magyar Nyelvőr, 1999/4. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1234/123401.htm> (letöltve 2013. 1. 11.)

PÉNTEK János: *A nyelvi környezet és a helyesírás*. In: Magyar Nyelvőr, 2002/3, 257–263. <http://epa.oszk.hu/00100/00188/00027/pdf/126301.pdf>. (letöltve 2012. 12. 27.)

PLETL Rita: *„Az anyanyelvoktatás helyzete Erdélyben”*. In: KOZMÁCS István – VANČONÉ KREMMER Ildikó (szerk.): *Közös jövőnk a nyelv II. Nyelvtudomány és pedagógia*. Nyitra, KETK, 2010, 105–115.